

Amalvígia

Dona valenta que lluita

Detall del conjunt escultural "La Bòbila" de Joan Junyer (1904-1994) a la plaça Amalvígia de Bellvitge. Foto: Néstor Rives Palma¹.

A la gent de la Marina de l'Hospitalet

¹ Fill de la Montse Palma, una de las "Amatxus".

Sumari

Introducció: Amb ulls de nena, amb veu de dona.

1. De muntanya a mar. El riu que conforma els terrenys.
2. Casa nostra, el nostre nom.
3. Ermitans i ermitanes de Bellvitge
4. Conreus, masos i canals. Dels usos agraris als usos industrials.
5. ...Imaginant el futur.
6. Els barquers de la Marina.
7. L'aigua que cura i nega.
8. Caçadors: La llegenda d'una ànima en pena.
9. El mercat i els seus oficis.
10. "Quan Bellvitge eren camps".
11. Ramats entre rails.
12. Cuineres i puntaires.
13. Una escola industrial i un nom que perdura: Can Bori.
14. Limítrofes i perifèrics.
15. La lluita per la vida. L'art de viure.
16. Les nostres arrels. Camí d'inici i de fi.

Amatxus-Amalvígia un epílogo al unísono.

Agraïments.

Bibliografia.

Mª Àngels García-Carpintero

Amb la revisió i el suport del CEL'H.

Març, 2018

Introducció: Amb ulls de nena, amb veu de dona

Ens ho hem passat bé indagant en la nostra petita memòria col·lectiva, hem après molt de nosaltres mateixes, però també, estirant el fil, hem recuperat una memòria que desconexíem i que fem pròpia, és la memòria dels que aquí visqueren amb alguns dels seus goigs i de les seves ombres.

Aquest annex vol ser un petit homenatge als indrets, a les cases i als fets històrics, testimonials i culturals que ja existien abans de la nostra colonització forçada per les circumstàncies.

1965. Josep Bonastre. Arxiu Municipal de l'Hospitalet (AML'H).

Aquesta imatge és la primera impressió que reberen uns ulls de nena de sis anys del lloc on aterràvem després de sortir d'un poble de la Manxa, on tot era pla. El primer bloc de Mare de Déu de Bellvitge, on viurien, fet, i un altre que semblava tallat per la meitat² al carrer Ermita.

De entrada no vaig veure res més.

Durant molts anys vaig pensar i dir que quan arribaren a Bellvitge no hi havia res més que aquell bloc i mig entremig dels camps.

² En principi pensaven fer els edificis de set plantes però, veient que el formigó aguantava, els alçaren fins al 13è pis. Llavors es veieren obligats a posar ascensor, triant el sistema més econòmic i precari, el que no ens deixa a planta i condemna a moltes i a molts a no sortir al carrer.

100) AMAVÍLGIA. DONA VALENTA QUE LLUITA

La informació que hem recollit, resumit, explicat i publicat en "Bellvitge 50" m'ha fet adonar que aquella percepció infantil ja no resta més que als meus records.

Ara miro aquesta foto i no només veig, també escolto.

Escolto les veus dels i de les que he sentit en conferències, m'han parlat a cau d'orella o les han recollit per a ser llegides. Són escrits que expliquen els fets, relats que formen part de la història i de la llegenda, de la literatura oral que es transcriu per tal de no oblidar, d'una memòria individual i col·lectiva que s'ha de tornar a interpretar per, de nou, comunicar.

Totes les paraules —històriques, literàries, publicitàries— amaguen intencions. La meua, ho confesso, ha estat la de reivindicar el valor de l'existència de tantes vides i veus relegades, menystingudes, obviades. D'aquí l'Amatxus i aquest petit recull, intent de donar visibilitat tant al patiment que la desmesura humana ha causat i causa com al propi goig de viure en la cura de la quotidianitat.

És el que fem les dones i els homes que necessitem treballar per sobreviure.

Un gran cartell anunciava a la Gran Via "En Bellvitge hay vida" com a promoció de la venda de pisos per a una vida que començaria a poblar, ràpidament i sense els serveis i equipaments necessaris, aquells terrenys.

El cert és que a Bellvitge hi ha hagut molta vida des de força temps abans.

Una vida que els que vingueren de fora desconexíem, unes vides que volem recollir i considerar. Es bo no perdre les arrels del lloc on vam néixer, però, vulguem o no, amb el temps les acabem perdent. Quan ho farem potser ens adonarem que ja en tenim unes altres: les que s'han enfortit en el lloc que ens ha acollit, les que han fet créixer el nostre arbre de vida.

Aquest desbaratat annex, no vol ser més que un petit recull testimonial per fer present les persones que ens han precedit, les que han

treballat amb les seves mans a la terra, a l'aigua i al fang, les que han pensat en recollir les seves vides mitjançant la història, l'arqueologia, la literatura, l'art... i les que coneixent el passat i veient el present repensen un futur que mai és nítid i clar.

És un senzill reconeixement de que la història mai comença amb nosaltres mateixos, que nosaltres només són fils transmissors d'unes línies que ara sabem que conformen xarxes.

1. De muntanya a mar. El riu que conforma els terrenys³.

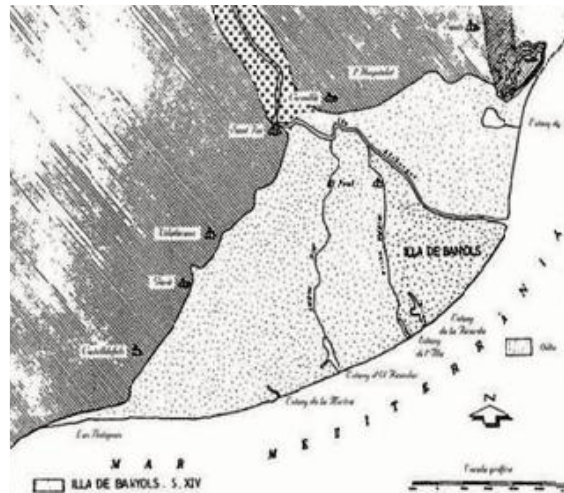
Bellvitge es troba en la meitat sud de l'Hospitalet, en la zona coneguda com la Marina. És un territori pla, amb un pendent gairebé horitzontal, perquè es tracta d'una part del Delta del Llobregat. Al nord, hi és la Serra de Collserola, que té el Tibidabo com a cim més alt i la muntanya de Sant Pere Màrtir (la de l'antena de televisió) com la més propera. Els primers estreps d'aquesta serra conformen l'altra part del terme de l'Hospitalet: el Samontà. El Samontà hospitalenc consisteix en uns turons, corresponents als barris actuals de La Torrassa, La Florida, Can Serra-Pubilla Casas i Sanfeliu. Entre aquests turons, transitaven unes rieres i torrents: Blanca, Gornal, del Cementiri o dels Frares, de la Creu, de la Vall del Poble... A llevant, s'alça la muntanya de Montjuïc.

La Marina és un producte del Llobregat. Les terres sobre les que es va construir el barri han estat arrencades, transportades i dipositades per les aigües del riu en temps relativament recents.

L'espai de Bellvitge es va formar, aproximadament, entre els segles I-X, entre l'època de l'Imperi Romà i l'Alta Edat Mitjana. La Marina, entre Montjuïc i el riu, va ser durant molt de temps un territori ple d'aiguamolls, conegut en l'època medieval amb el nom de "Banyols".

El Llobregat va patir diversos canvis de curs. Una crescuda especialment important podia fer que el recorregut del riu canviés. A més de

³ Resum d'un document del CEL'H aportat a Bellvitge 50: "La Marina de l'Hospitalet". (Un text similar a aquest es troba en castellà al llibre de "Bellvitge 50")

l'actual, que sembla definitiu des de 1211, es coneixen tres lleres més, que solien deixar la petjada d'un estany, com la Ricarda o el Remolar. Aquest últim canvi va generar una illa entre dos braços del riu, anomenada illa de Banyols, que tres segles més tard s'independitzaria com parròquia i poble i donarà lloc a El Prat.

El Llobregat, que ha generat l'espai, també ha estat el principal factor de riquesa i pobresa. Les seves crescudes fertilitzaven i inundaven les terres, com el riu Nil feia a l'Antic Egipte. A diferència del Nil, aquests fenòmens eren força imprevisibles i sovint catastròfics. El règim de pluges de les costes mediterrànies provoca que el cabal dels rius sigui molt irregular i que les inundacions siguin freqüents. Segons Jaume Codina sense riuades el Delta no hauria arribat a existir primera; a sobreviure després; i a fertilitzar-se finalment. Les inundacions *"originaren, crearen i enriquieren el terreny semblant la mort i la destrucció, en una de les paradoxes més tràgiques d'aquesta terra sorprenent"* (Marcé i Sanabra, 1980: 15). A partir de les dades històriques conegudes hi ha una mitja de 20-25 riuades, de diferent importància, per segle des del s. XVII, és a dir, una cada 4 o 5 anys. Tanmateix, cal recordar que els estanys eren focus de malures i malalties, sovint mortals. El paludisme, transmès pels mosquits, fou endèmic a tot el Delta fins l'inici del segle XX. D'altra banda, la línia de costa era una zona insegura i perillosa, per culpa dels pira-

tes, especialment en els segles XVI i XVII. Totes aquestes dificultats no van impedir que de mica en mica grups de persones s'assentessin en la plana deltaica.

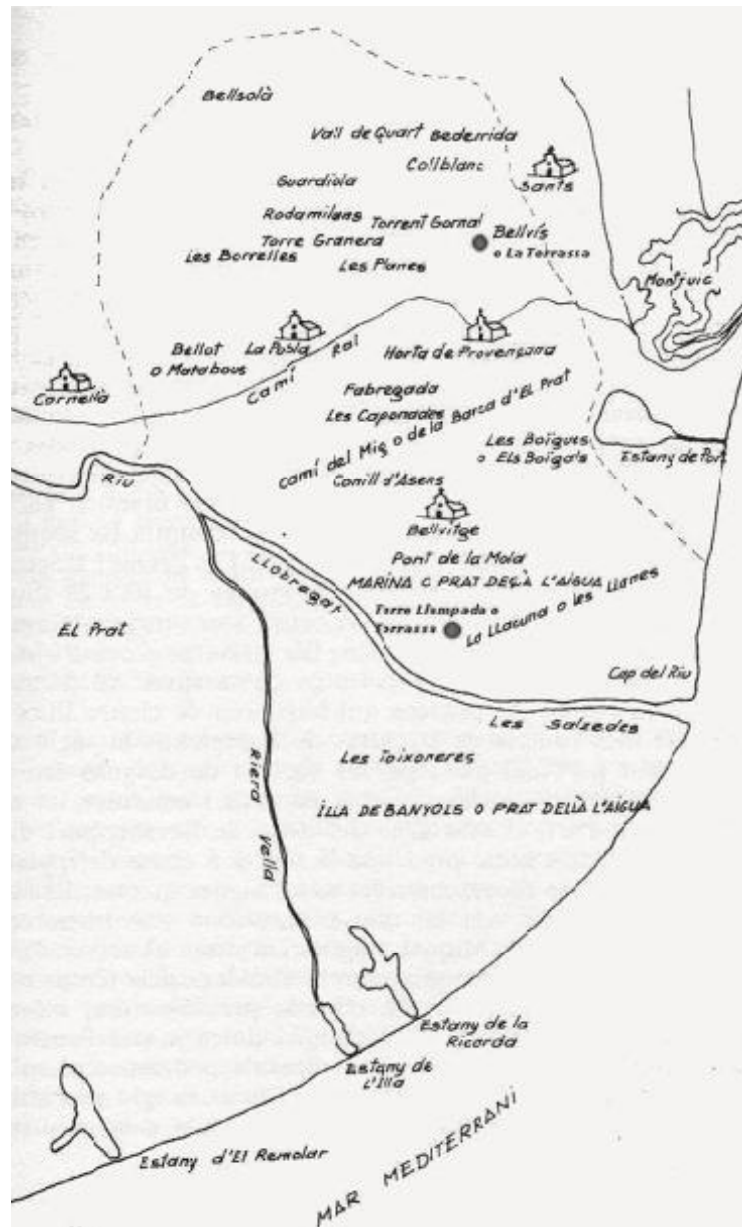
A l'Edat Mitjana els terrenys es van anar consolidant i van aparèixer les primeres construccions humanes. L'ocupació de les terres del futur l'Hospitalet sembla que es va accelerar al llarg del segle X, quan la frontera entre els comtats catalans i Al-Andalus es va desplaçar cap al sud i va augmentar la seguretat a la zona. És llavors quan aquest territori comença a ser conegut com *villa Provintiana* (d'aquí s'esdevindrà Provençana).

La documentació de l'època medieval referent a aquest territori és escassa i la de l'era moderna no és molt més abundant. Sabem que la Marina tenia un poblament dispers, amb una xarxa de camins consistent en vies paral·leles al mar i d'altres que la travessaven en sentit muntanya-mar. Entre les primeres destaca el camí que avui segueixen els carrers Santa Eulàlia, Prat de la Riba i Major. Es tracta d'un vial d'origen romà, que partia de Barcelona, i al llarg del qual es van situar l'església de Santa Eulàlia de Provençana consagrada al 1101 i a finals del s. XII l'Hospital de la Torre Blanca que finalment va triomfar com a nucli aglutinador del poble. A partir del s. XIII tenim documentat el Camí del Mig, que encara conserva el nom, i un altre camí més al sud que connectava amb l'illa de Banyols tot travessant el riu amb una barca o a peu si es podia, per un gual. Aquest camí ha estat conegut de diferents formes al llarg de la història: carretera del Prat, del Gual dels Tarongers... i passava per l'ermita de Bellvitge.

Els camins que penetraven en la Marina en direcció al mar eren diversos i sovint aprofitaven els cursos de les rieres. Els torrents no portaven aigua gairebé mai i eren vies de comunicació natural. Per Bellvitge passaven tres d'aquests camins: el de la Feixa Llarga, a prop del riu, el que portava des de l'Hospitalet fins l'ermita i un altre que comunicava el poble amb la costa.

En el segle XVI, per defensar la costa dels pirates, a prop de la desembocadura del Llobregat, es va construir una fortificació, la Torre del Cap del Riu i en 1852, a sobre les ruïnes de l'edifici anterior, es bastí un far.

104) AMAVÍLGIA. DONA VALENTA QUE LLUITA

Terme de Provençana al segle XV: camins i edificacions més antigues.

La Marina i el far.

L'excursió a "la Farola", com era conegut popularment, va esdevenir una de les activitats lúdiques més habituals per la gent de l'Hospitalet, i el camí que hi portava va atraure edificacions al llarg del s. XX. És així com van sorgir els carrers Miquel Romeu i Campoamor. El petit nucli de Campoamor i els altres carrers del voltant eren el nucli poblat més proper a Bellvitge en el moment del seu naixement.

Val a dir que a la costa, al voltant de la Farola i a les ribes del riu Llobregat s'hi van instal·lar algunes famílies de pescadors i, des de finals del segle XIX, algunes indústries amb habitatges pels treballadors, el que afegia més factors de mobilitat per aquells camins.

Principis de segle. Pescador del Delta.

Una de les masies expropiades per fer el Parc Logístic de la Zona Franca⁴.

L'últim esment del terreny la Marina hospitalenc és el de l'annexió per part de Barcelona de les 900 ha més properes a la costa del terme de l'Hospitalet. El 1920 (l'any anterior a l'annexió de Sarrià), amb l'argument que la capital necessitava aquest espai per ampliar el port, les autoritats van segregar el 40% del nostre i el van afegir al terme barceloní. La frontera fou traçada amb regle uns 600 m per sota de Bellvitge. A canvi, l'Hospitalet va rebre un camió de bombers. En la zona de la Marina cedida a Barcelona hi havia unes 70 masies.

2. Casa nostra, el nostre nom.

Del primer lloc de la Marina que en tenim constància, mil anys enllà, encara en trobem vestigis, és el **Mas d'Amalvígia**, avui ermita de Bellvitge.

Al llibre: *Els Pagesos de Provençana*, a: "S. X. Els temps d'Amalvígia" trobem:

⁴ <https://lhospitaletdellobregat.wordpress.com/category/3-tematica/masies-indrets/cal-pepet-islenyo/>

L'ermita a començaments del segle XX. Foto: CEL'H.

“Al **995** un dels terratinents damunt un antic braç de riu nomenat Llobregadell —o Llobregat menor— i progressivament convertit en estany, és una dona de nom **Amalvígia**. La seva possessió compren un reguer o desguàs, que perdurarà més que la propietària i en prolongarà el record.

El reguer d'Amalvígia, fèmina, es transformarà al segle XI en el mas de Malvige, dotat —com veurem— amb església pròpia, i al XIII, per contraposició, en l'ermita de Benvige, convertida en Bellvitge posteriorment” (Codina I, 1987, p. 40).

A l'octubre de 2016 es van fer al barri unes jornades filològiques organitzades per l'Institut d'Estudis Catalans (IEC). Posteriorment, en Josep Moran, membre de l'IEC, ens envià un correu explicant els orígens del nom del nostre barri:

“Bellvitge: **Amalvígia** és un nom femení d'origen gòtic compost originàriament dels elements **amals** 'valenta' i **weig** 'lluïta'.”

Vet aquí que el nostre nom té l'origen en una dona valenta i en la lluita que a moltes i a molts ens ha sostingut en aquestes terres que ara fem nostres.

No coneixem la vida d'aquesta dona "valenta que va lluitar". Sabem que, al poc temps, el 8 de maig de **1057**, sent comte de Barcelona, Ramón Berenguer I, els esposos Gomar y Otula venen als esposos Borrell Guimarani i Orutia, per trenta onzes d'or, el mas de **Malvitge** amb les seves pertinences, una de les quals és una petita ermita. Durant un llarg temps el nom es va transformant: Belvige, Benvige... la societat feudal s'anava imposant i els noms anaven canviant. Uns noms que intentem recuperar.

La imatge de Nostra Senyora de Bellvitge era venerada des del segle XIII als carrers Espaseria⁵ i Hospital de Barcelona. Al número 38 d'aquest carrer encara es conserva una placa amb una inscripció que diu **Ntra. Sra. de Bellvitja**. A partir del segle XVI, quan la capella se'ls hi va quedar petita els confreres, homes d'ofici⁶, venien fins aquí a invocar-la a les festes patronals, el dia de la segona Pasqua, i a demanar protecció davant les epidèmies que assolaven la població. En alguns documents i goigs s'anomena a la Mare de Déu de Bellvitge com "advocada contra la pesta".

Des del segle XVIII ja va ser venerada per la gent del camp que la festejaven, especialment, el dia de les "Mares de Déu trobades", el 8 de setembre, el dia de Sant Isidre llaurador, el 15 de maig, el dia de Sant Jordi o a la missa del gall del 24 de desembre. L'ermita de Bellvitge es va convertir en la "parròquia dels pagesos" i a la mare de Déu de Bellvitge l'anomenaven "la pageseta". A més de Barcelona i l'Hospitalet, venien confraries i gent d'altres poblacions agrícoles del delta del Llobregat: Sants, el Prat, Cornellà, Sant Boi, Gavà, Viladecans... (Valcárcel, 2011: 21 i 36).

Quan es va canalitzar el Llobregat al s. XIX, "La Marina" es va convertir en una de les hortes més riques del país sent considerada com

⁵ D'aquest carrer són els més antics.

⁶ Entre altres oficis dels prohoms que es cuidaven de l'ermita trobem els de: sastre, retorcedor de seda, draper, corder, tapisser, taverner, hostaler, boter, sabater, droguer, tapiner (fabricant de sandàlies amb sola de suro), esparter, pedranyaler (fabricant d'armes de foc), notari, jurista, fuster, mestre de cases, flequer, passamaner, ferrer, peller, calceter, pintor, carnicer, hortolà, moler, oller, calderer, mercader, negociant, revenedor, cirurgià, o matalasser (Madurell, 1977: 28, 30 i 32, documentat en 93-109).

el rebost de Barcelona. L'ermita i els camps que l'envoltaven van atraure l'atenció de literats i artistes, per la seva bellesa rural tan propera a la ciutat. Alguns pintors paisatgistes d'inspiració romàntica, l'excursionisme i la naixent fotografia artística van parar l'atenció en el lloc. Les velles llegendes i els poemes començaren a parlar del "Bell viatge" que es demanava en aquests terrenys inhòspits i feréstecs.

Durant aquests anys, aquella primitiva "església" adossada a un petit mas amb un rec, ha patit de tot: inundacions, terratrèmols, saquejos, incendis... Per aquí han passat pirates, malfactors, soldats de totes les guerres que han assolat Barcelona, qualsevol que hagi estat el bàndol, tots han aprofitat l'ermita com a recer. La religiositat popular, però, ha fet possible que l'ermita s'anés restaurant i reconstruint i que hagi arribat sencera a nosaltres⁷.

Les administradores, filles dels pagesos, s'encarregaven, des de 1775, de recollir fons per tota la Marina, entre pols, pedres i lladrucs de gossos⁸.

Foto: Elvira Solà Adalid (El Prat) AVV

⁷ Encara ara "Els amics de l'Ermita" s'encarreguen de cuidar-la.

⁸ 11/2/1972 *Solidaritat Nacional: donació de dos plats almoiners al Museu d'Història de la ciutat.*

110) AMAVÍLGIA. DONA VALENTA QUE LLUITA

"Isolada enmig de la Marina, prop de la carretera de València, fou destí d'administradores (filles dels pagesos), perquè era una garantia, segons la tradició, per a aconseguir marit i així no restar per a vestir sants" (Marcé i Sanabra, 1979).

La campana que hi ha es diu "Eulàlia" i pesa més de 300 kg. La van fondre a Olot i la va donar, el 1960, la família Campreciós Colominas de les cases de la Marina de l'Hospitalet, en record del seu fill Jaume, un dels administradors de l'ermita, mort prematurament.

Els Campreciós eren pagesos, treballaven a prop de l'ermita que estimaven i cuidaven. Joaquim Campreciós va fer el camí que portava de la Gran Via a l'ermita on hi va plantar pins i rosers. Mentre el feia pensava que si li deien alguna cosa ho deixaria de fer, però com que no li van dir res, el va acabar⁹. Els que vinguérem al barri als inicis coneguérem aquell camí.

1965. Camí de pins i rosers des de la Gran Via a l'ermita. Al costat, la carretera que van fer per a entrar al barri. Al fons es pot veure la Marina encara amb camps. Fotos: Petra (parròquia M. Déu de Bellvitge).

Podríem explicar més coses de la nostra ermita, però se'ns faria massa extensiva aquesta petita mostra. Us remetem a l'obra de l'Antonio Valcárcel, veí de Bellvitge, a la resta de bibliografia que expossem —que trobareu a les biblioteques de la ciutat o als centres de documentació de l'Hospitalet— i a la informació compartida als *blogs*.

Acabarem aquesta part deixant constància de les excavacions que,

⁹ Arxius de la parròquia de la Mare de Déu de Bellvitge.

dirigides per l'arqueòleg Albert López Mullor¹⁰, comptant amb poc pressupost però força entusiasme d'ell i de joves com Jordi de la Pinta o Jaume del Ríó, es van fer entre 1979 i 1981 al voltant de l'ermita i en les quals es va trobar l'obra de la primitiva església del segle XI, un cementiri medieval i restes de ceràmiques¹¹.

Els que hi van participar ens han deixat un xiprer al lloc on van excavar. López Mullor, que va morir al poc temps de participar a la conferència sobre l'ermita de Bellvitge 50, ens va fer obrir els ulls cap a la "lectura de les pedres".

Una lectura de pedres, natura i llocs que ens convida a obrir els ulls a la lectura del món —el d'ahir com el nostre— que anem incorporant.

1945. Foto: Mercedes Golferichs¹² (Parròquia M. D. Bellvitge)

3. Ermitans i ermitanes de Bellvitge.

¹⁰ <http://bellvitge2015.blogspot.com.es/2015/11/resum-de-la-conferencia-sobre-lermita.html>

¹¹ López i Mullor, A.1988, Revista: *Identitats. Excavacions a l'ermita de la Mare de Déu de Bellvitge.*

¹² La família Golferichs havia donat en el 1893 la imatge gran de Nostra Senyora de Bellvitge que va ser cremada amb l'ermita durant els primers dies de la Guerra Civil com altres esglésies de l'Hospitalet.

112) AMAVÍLGIA. DONA VALENTA QUE LLUITA

Des del **1375** hi ha notícia que en un edifici annex a l'ermita hi vivia un **ermità** que tenia l'obligació de la custòdia i la cura del temple. A canvi, ell i la seva família podien explotar les terres que l'envoltaven. Aquest primer ermità del que en tenim constància: Pau Genover, juntament amb el fuster de la Vila, Joan Ramón, preo-cupats per donar acollida als que per aquí passaven, demanen permís per construir un petit alberg a la sagrera de Provençana. Aquest petit Hospital, fruit de l'esforç d'acollida i hospitalitat envers una població que augmentava i passava per aquí mirant de millorar les seves condicions de vida, donarà origen al nom de la nostra ciutat. Caldria no oblidar-ho.

En el **1718**, ara fa 300 anys, l'ermita de Bellvitge està en condicions deplorables degut a les guerres i a les contínues crescudes del riu. S'ha de reedificar, el que es fa aixecant la teulada uns 3 m.

"Cada vegada que als pagesos de la Marina els semblava que la lenta crescuda del terreny era excessiva, optaven per elevar el sòl de la capella i fer un nou enrajolat." (...) "A la tercera vegada es trobaren que la cosa tenia un límit i estigueren obligats a tirar enlaire el sostre. (...) D'aquell sostre en queda una clau de volta que encara es conserva en el nostre Museu d'Història" (Marcé i Sanabra, 1979: 28).

El 4 de setembre de **1718** es beneeix la capella reedificada i als pocs dies, el 24, es dóna llicència a **Ignacio Jorba**, per servir d'ermità a la capella de Santa María de Bellvitge de Hospitalet¹³.

En el **1768**, 50 anys després d'aquella important restauració, l'ermita torna a necessitar arranjaments. En aquesta ocasió en trobem descrites algunes de les obligacions dels ermitans.

Com la resta dels mortals de l'època, no ho tenien gaire fàcil.

*"El dia **1 de maig de 1768** es fa l'elecció del nou ermità de*

¹³ Mn. Josep Mas, *Notes històriques del Bisbat de Barcelona*. En: Valcárcel, 2011.

*Bellvitge, després de la mort de Miquel Cerqueda pel març d'aquest mateix any. El rector Fèlix Bover, reunit, a la rectoria amb el batlle, els regidors i el síndic procurador, ha elegit i nomenat per ermità i custodi de l'ermita i capella de Nostra Senyora de Bellvitge **Ramon Cerqueda**, solter, sastre, juntament amb sa mare, Francesca Flamant, amb tots els drets i emoluments de què han gaudit els precedents ermitans, pare i avi de dit Ramon. Tot seguit ens descriu les obligacions de l'ermità que resumim: Ha de servir i custodiar la capella esmentada, tenint cura de la seva neteja de manera que sempre estigui neta, escombrada i esteranyinada, i netes també les llànties i les bacines.*

Ha de vigilar que es mantingui el respecte per la capella com a lloc sagrat, que és no fent-la servir de magatzem ni de dormitori i no ha de permetre que s'hi cometin indecències de paraules i accions. Ha d'obrir i tancar la porta sempre que calgui.

Els ermitans han de portar una vida devota i exemplar. L'ermità, sa mare i família hauran de resar cada dia almenys una part de rosari, confessar i combregar almenys una vegada cada mes i cuidar que no falti aigua beneïda a la pica.

Haurà d'assistir cada diumenge i en les festivitats solemnes a les misses de la parròquia i servir-les, si ho vol el rector, assistir a l'ensenyament de la doctrina donant bon exemple als seglars i a altres exercicis cristians que es facin a la parròquia. Haurà d'assistir als funerals, tant de pobres com de rics per portar la creu així com a les processons. Han de tractar amb humilitat i bones maneres els devots de Bellvitge.

Poden ser remoguts del càrrec si no compleixen" (Valcárcel, 2011: 110).

- **Esperanza Gil Herrero, l'última ermitana de Bellvitge.**

Esperanza Gil va ser l'última ermitana. Algunes veïnes i alguns veïns que van venir al començament del barri la recordem. La casa de l'ermitana era petita, d'uns 60m² i no tenia aigua ni llum. El matrimoni va anar al pis que els hi van donar, al cap d'uns pocs anys, al primer

114) AMAVÍLGIA. DONA VALENTA QUE LLUITA

1964. Foto de Esperanza Gil a A. Valcárcel.

bloc, però la seva sogra "Pepeta" es va quedar en aquella casa fins que va morir. Aquest edifici va ser enderrocat el 1969, quan es van fer els porxos.

Extracte de la conversa del 12/02/2009 entre Antonio Valcárcel, Esperanza Gil i el seu fill relatada al llibre: *Ermita de Bellvitge, ayer y hoy*.

"Esperanza nació en Barcelona en 1931, pero, al casarse en 1959 con Vicente Gimeno Nolla, vino a vivir a la casa del ermitaño, donde ya residía el marido con su familia. En esta casa nacen cuatro de sus hijos. Recuerda cuando se hizo el primer bloque de Bellvitge, donde ahora vive, y la gran fiesta que organizaron los promotores de la construcción.

Su hijo nos habla de sus recuerdos de infancia al lado de la Ermita. Recuerda muy bien que en la Ermita se celebraban muchas bodas de gente importante, que venían en coches de caballos. También recuerda que había numerosas celebraciones en fechas señaladas, en las que ponían mesas y sillas en el exterior y la gente se quedaba a comer.

Esperanza nos habla con cariño y añoranza de la Ermita, pero

también dice que era duro vivir en una casa sin luz ni agua, donde se metían unas ratas muy grandes. Mientras ella vivió en la casa, no se hicieron reformas. Su suegra, Josefa Nolla, "Pe-peta", siguió viviendo en la casa hasta su muerte, poco tiempo después de irse el matrimonio joven a uno de los pisos de los nuevos bloques de Bellvitge.

Nos cuenta que la Ermita estaba muy aislada; todo eran campos hasta la Avenida del Carrilet. Ella iba a trabajar a una fábrica de hilaturas que estaba en la Remonta. Iba caminando, por lo que había de levantarse a las 5 de la mañana. Su marido, Vicente, trabajaba con el "pagès", repartiendo alfalfa con un caballo muy bonito que se llamaba Galán.

Nos ofrecen varias fotos. Entre ellas, la de su boda en la Ermita el año 1959, y la de Esperanza al lado del pozo" (Valcárcel, 2011: 138-139).

Joan Casas al primer conte de *Pols de terrat*: "Un cinturó de joncs", ens remet als paisatges encara bucòlics de l'ermita durant les seves transformacions.

"Sobre els camps daurats, a punt de sega, amb farbalans de patateres i feixes de cols, bledes, enciams i carxofers, es veia la rotllana de xiprers que encerclava l'ermita. Més enllà la carretera era un riu incessant de camions i cotxes. (...) Van deixar les bicicletes davant la porta de l'ermita, dins el tancat de boix, llorer i baladres. (...) Van trucar a la porteta del costat, on els ermitans tenien la casa i venien berenar i begudes. (...) Estirà la gallada que tenia al fons del pou, amb la beguda fresca i en va treure les dues gracioses..." (Casas, 1980: 17-19).

L'Ermita i els seus voltants va ser el nostre millor lloc de jocs: arbres on ens enfilàvem arrecerant uns bancs on jugàvem a firetes, els petits animalets que—malauradament— caçàvem, la font, amb una maneta al darrera per treure l'aigua i que ens servia d'amagatall...

Però, més enllà del paisatge i dels nostres petits records d'infantesa, des que vaig llegir l'entrevista de l'Antonio Valcárcel, que quan penso en Esperança, l'ermitana que moltes de nosaltres conegueren, la veig

116) AMAVÍLGIA. DONA VALENTA QUE LLUITA

caminant de matinada a la fàbrica de filatures, tot i treballar, como ho devia fer, de valent, amb tantes criatures i sense aigua corrent a la casa. Com tantes dones han fet i fan.

4. Conreus, masos i canals. Dels usos agraris als industrials¹⁴.

Al voltant de la masia hi eren les terres de conreu, els corrals, els horts, les quadres, etc. En la primera meitat del segle XVI ja existia una vintena de masies en la Marina hospitalenca, alguna de les quals s'ha conservat fins ara a la zona agrícola i es manté a la vora de Bellvitge, com la de Ca l'Esquerrer.

L'expansió agrària va provocar que la major part de les terres fossin comprades per terratinents barcelonins que després arrendaven la tinença dels masos als masovers, els quals contractaven a mossos i jornalers. Els cultius principals, en aquests primers temps eren els de cereals i llegums.

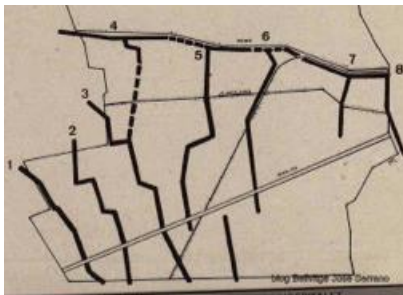
Foto: Companys, "L'arada", Parròquia Mare de Déu de Bellvitge.
Arran de la construcció del Canal de la Infanta el 1819, la situació va canviar radicalment. El canal recollia l'aigua del Llobregat a Molins de Rei i tenia un recorregut de més de 17 km. Travessava el

¹⁴ Resum del document del CEL'H a "Bellvitge 50": "Gestió agrícola del territori".

¹⁵ Molt interessant la història del Canal explicada per Ireneu Castillo el 2014 al *Quaderns 27*, del CEL'H.

terme hospitalenc en la línia d'inici del Samontà, per on 35 anys més tard construïran la línia de tren de Vilafranca.

En les dècades inicials del s. XIX, les sèquies i petites canalitzacions portaren l'aigua per regar tots els racons de la Marina. D'aquest canal naixien altres rieres que banyaven la plana de L'Hospitalet. A més de l'ús agrícola cal esmentar els inicis d'un ús industrial amb l'aprofitament d'energia mitjançant salts d'aigua que movien les rodes de molins fariners. (Castillo, 2014).

1. Sèquia de la vora del riu.
2. Feixa Llarga
3. Bellvitge
4. Riera de la Creu
5. Fabregada
6. Torrent Gornal
7. Avda del metro. (Salt Leonard)
8. Riera Blanca

Pel territori de Bellvitge passava una de les sèquies principals, que precisament es deia "de Bellvitge" i que tenia una mica més de 7,5 km de longitud. Procedia d'un salt d'aigua de Cornellà, el salt Rosés (on era aprofitat per una indústria) i anava a morir al riu, poc abans de la seva desembocadura. D'aquestes rieres principals en naixien filloles i recs que arribaven a tots els camps. Amb la massificació de la població dels anys 60 i la creixent industrialització es convertiren en autèntiques clavegueres.

A començaments del segle XX, la nova agricultura de regadiu va incrementar els rendiments i va permetre que s'introduïssin nous conreus, sempre buscant la màxima rendibilitat de la terra. El primer intent va ser amb l'arròs; tanmateix, el risc de que les aigües estancades, necessàries pel seu cultiu, afavorissin l'extensió del paludisme va provocar la seva prohibició.

Al centre de documentació del CEL'H¹⁶hi ha una novel·la de 1853: *El Cultivo del arroz en los campos del Hospitalet del Llobregat o Los Filántropos*. Novela històrica escrita por D. P. B. Y. R. Barcelona: Im-

¹⁶ Resum del document aportat pel CEL'H a Bellvitge 50 el 2014.

prenta de Juan Roger.

L'obra tenia com a finalitat principal divulgar els efectes negatius que el conreu de l'arròs tenia per la salut dels habitants de la comarca. El conreu de l'arròs va produir grans debats en les dècades centrals del segle XIX. Per una banda era molt productiu. Tanmateix, afavoria la difusió del paludisme. Abans del desenvolupament de la microbiologia ja s'havia establert la relació entre estanys i paludisme, malaltia endèmica en el Delta del Llobregat. En aquells moments, els pagesos de la Marina buscaven nous conreus (de regadiu, gràcies al Canal de la Infanta) per incrementar els guanys, finalment van optar pel blat de moro. També es fa esment al cànem i als joncs.

En un capítol del llibre es descriu l'ermita de Bellvitge, les feines de l'ermità i els camps que la envoltaven (del text s'ha respectat la ortografia original).

"Á muy poca distancia de la capital del Principado, se hallaba erigido aquel santuario de la Virgen, el cual junto con la habitación del ermitaño que lo tenía á su cargo, formaba un cuadrilongo, y en su parte exterior existía una cerca de piedra que rodeaba la terraplén del edificio, y á uno de sus lados un pozo de muy poca profundidad, que puesto al abrigo de las varia enredaderas que en forma de emparado lo cubrían, contenía en su seno un exquisito manantial de agua, tan sumamente fría que en los meses más calurosos del verano, contribuía á hacer en sumo grado deliciosa aquella situación. (...)

Los umbrales de aquel venerable sitio se hallaban atestados de una infinidad de familias labradoras de los puntos cercanos que acudían á él para invocar el auxilio de aquella celestial Virgen, suplicándola que no apartara jamás la luz de aquel fanal que, incidido por la mano de la providencia, nos hace precaver de los escollos de la tierra. (...)

Pasé pues aquella noche, recogido en la casa ó habitación del ermitaño de aquel Santuario, cené con la familia de dicho ermitaño, y mientras que este estaba velando con el candil á su lado, concluyendo unas alpargatas, producto del trabajo que le daba

el sustento, yo me retiré á mi aposento esperando que luciera el día para volver á disfrutar de las dulces sensaciones que inspiraban á mi corazón los atractivos de la vida rústica.

Al día siguiente, y cuando los primeros rayos del sol alumbraban la cima de los montes cercanos, y todas aquellas llanuras habían revivido con el movimiento de sus pocos moradores, poniendo en juego los mozos sus herramientas, y aparejando las caballerías para trasladarse al campo á continuar las labores que habían dejado suspendidas en el día anterior, se veían por otra parte varias muchachas, que atravesando aquellos desiertos llanos en distintas direcciones, conducían á la plaza del mercado canastos de fresca verdura y sabrosísimas frutas, donde las gotas del rocío todavía centelleaban sobre las mismas; entonces fue cuando movido de una especie de curiosidad, tomé la resolución de internarme por aquellas llanuras, donde apenas se encontraba una casa que pudiese ofrecer hospitalidad al viajero, viéndome aislado en un país cual si me hallara en tierra extranjera; pues sobre ofrecerse como un vasto y dilatado desierto, se oía á lo lejos un sordo murmullo producido por la agitación de los vientos y saltos lejanos de agua, que parecía que iban á estrellarse en sus bordes, las olas de las pasiones y las borrascas del mundo.

Los pantanos que se extienden hasta á poca distancia de los pueblos donde toman su nombre, se hallan cubiertos por medio de una calzada de juncos que constituyen un artículo de indus-

120) AMAVÍLGIA. DONA VALENTA QUE LLUITA

tria para algunas pobres familias que no tienen otro medio con que sustentarse, mas acercándose la estación oportuna, acuden también allí varios labradores á enriar los cáñamos, dando así cumplida cima á las labores de los últimos cultivos del año. Apenas puede nadie separarse de la senda que rectamente dirige á aquellos pocos caseríos, so pena de sumirse en los fan-gales, siendo muy difícil y algo arriesgado el andar de noche, y sin guía sin exponerse á alguna grave aventura."

Així és com durant la segona meitat del segle XIX el conreu predominant va ser el blat de moro, encara que des de finals d'aquell segle va anar imposant-se les verdures i hortalisses, com alfals, carxofes o enciams. L'altíssima productivitat de la terra en aquesta època va permetre l'aparició de moltes noves masies, que es van sumar a les que hi havia des d'alguns segles enrere. Al costat de Bellvitge encara trobem Ca l'Esquerrrer, Cal Trabal i Cal Masover Nou, amb més de 200 anys d'història cadascuna.

1976. La masia de Cal Trabal que encara perdura als límits del nostre barri.

A l'altra banda de la Gran Via, es conserven Cal Rovira, Cal Capellà i la Torre Gran, amb usos diferents als estrictament agrícoles. A la Marina, en el territori que anava des de la via del Carrilet (inaugurat l'any 1912) fins el mar, hi havia a l'inici del segle XX, més de 150 masies!.

Als terrenys que ara ocupa Bellvitge n'hi havia 8, i 6 més a les vores

mateixes, a tocar de la Travessia Industrial. Al bell mig, a la Rambla Marina, on ara hi ha el metro, s'alçava Cal Rei, a l'Avinguda d'Europa hi era Can Creixells o Cal Tubau, al Carrer Prat es trobava Can Bengala i Cal Pepet de la Casa Llarga... El Passatge Can Polític ens recorda una de les masies de les que hi havia.

El descobriment i explotació de l'aqüífer profund del Llobregat a partir de 1893 va proporcionar a l'agricultura local l'empenta definitiva. Desenes de pous artesianes van garantir les quantitats d'aigua necessàries per aconseguir vàries collites anuals de bledes, carxofes, mongetes, faves, etc. Fins l'inici de la dècada de 1960 l'Hospitalet era una de les principals localitats de tota Espanya pel que feia a la producció agrària. Els pous van fer augmentar l'aigua potable.

"No podem oblidar la situació sanitària derivada de l'escassetat d'aigua potable, a la qual cal atribuir el baix estat sanitari de la població deltaica, on les malalties d'origen hídric hi eren endèmiques. D'altra banda la irregularitat de les aportacions del riu Llobregat, sobretot als estius i en les èpoques de sequera, produïa una sensible reducció dels cabals derivats pels canals, cosa que repercutia molt desfavorablement en el regatge tot reduint les produccions hortícoles. La utilització de les aigües artesianes potables tingué indiscutiblement una importantíssima influència en la millora de l'estat sanitari de la població" (Ferret, 1987: 23).

A Bellvitge, encara queda unes restes de les rieres del Canal de la Infanta a cel obert a la Feixa Llarga, una sèquia que rega uns horts urbans i els camps que encara perduren entre Bellvitge i la llera del riu, al costat de la central elèctrica.

Joan Casas al llibre de 1986 *L'Hospitalet, un passeig per la història*, ens va explicant diferents Itineraris que podem fer per la ciutat. Un d'ells ens porta per Bellvitge i l'entorn, entre agrari i industrial, que es podia trobar als anys 80 anant cap al riu. Sortint cap a la Feixa Llarga ens parla dels conreus intensius i hortets rellogats entre la Feixa Llarga i la Carretera del Mig, amb una mirada tendra i naturalista amb la que deixa constància amb una prosa poètica i bella, malgrat la lletjor del paisatge, del Bellvitge agrari envoltat d'indústries i del camí cap al riu en aquells anys bruts.

"Conreus intensius i hortets rellogats entre la Feixa Llarga i la

122) AMAVÍLGIA. DONA VALENTA QUE LLUITA

Carretera del Mig. (...) Camí ramader a la vora del riu.

Abocador de diferents escombraries, Gaseoducte de gas liquat, Torres d'alta tensió, la línia de FFCC que va des de les mines de potasa de Súria i Sallent al Port, mur de contenció per evitar inundacions... i finalment, el riu.

Del paisatge bucòlic a la corrent d'aigües mortes, claveguera de la Catalunya industrial, límit de la parròquia de Provençana que dóna origen al Hospitalet de fa 1000 anys i on ja no hi ha ni peixos, ni ocells...

Els homes poblen la vall del riu, tallen o cremen boscos, posen conreus, erosionen el terreny i creix el Delta, l'home agricultor fa el delta, l'home industrial regula el curs dels rius, consumeix l'aigua, el mar es torna a acostar, es perd el delta."

A 2018 hi ha gent que ha treballat per recuperar el Delta i per conservar-ho. Ajuntant forces aconseguirem mantenir-ho.

5. ...imaginant el futur.

Els mals usos industrials van convertir els nostres canals en abocadors de residus tòxics i van contaminar una atmosfera que es feia molts cops irrespirable¹⁷. L'especulació urbana va acabar amb bona part del nostre patrimoni i ens va deixar sense camps, excepte una petita part que encara perdura a la Marina de l'Hospitalet, tocant al nostre barri. És una part molt important perquè està connectada al Delta, per aquí passen moltes aus que van buscant les zones humides del planeta terra. Una part que cal preservar.

"L'especulació humana no té límits i sempre trobarà excuses" ens va dir Vicenç Capdevila¹⁸ alcalde de la nostra ciutat durant els anys de la transició i qui va aturar la construcció de més blocs al nostre barri. Som nosaltres els i les responsables de cuidar i preservar el nostre

¹⁷ El mateix que actualment passa ara a altres llocs del planeta on portem els nostres residus tòxics.

¹⁸ Presentació de *Capdevila i nosaltres* de J. Vila del 15/03/17

entorn pel futur immediat dels que vindran. Som responsables del nostre pensar i del nostre actuar, podem incidir en la gestió que es fa des dels Ajuntaments i altres instàncies per tal de que els seus plans contemplin altres criteris que els merament econòmics. Potser ens sortirà més rentable i tot.

Jugant a imaginar des de l'anàlisi de la realitat, mirant d'explicar i animar a l'acció, busquem paraules i expliquem històries que resulten belles perquè ens arriben al nostre centre, aquell que integra pensament, sentiment i acció. En aquest sentit, us deixem aquest conte d'una persona implicada —juntament amb moltes més— en la preservació de la natura que ens queda. No és fàcil fer un bon conte, com no ho és resistir al poder, però res es fàcil en aquest món.

La Cèlia de Mart i el seu desig

La Cèlia viu a Mart. A l'any 7836 després de la patata. Allà, a Mart, tothom sap que els planetes van per parelles. Allà ja han descobert el secret de l'univers. Allà fa segles que la més gran ofensa es no respectar la natura. Tothom a Mart sap que el seu planeta bessó es la terra. Cèlia viu a L'Hospitalet de Mart. Concretament a Bellvitge. A una masia de les moltes que hi ha a l'Hospitalet de Mart, anomenada Cal Treball. Entre Bellvitge de Mart i El Prat de Mart. Al costat del marcià riu Llobregat i enmig d'una de les reserves d'aus més important de l'Europa de Mart.

Cada dissabte, la Cèlia surt a passejar fins al mirador de la Torrassa de Mart amb el seu pare, comandant de l'EIX (esquadró inter-estelar de xafarderia). Fa anys que les naus de l'EIX visiten la terra, un parell de vegades a la setmana, per xafardejar que fan els terrícoles amb el seu planeta mirall. Últimament estan molt preocupats i per això han posat en marxa l'operació SALAT (Salvem la terra). Una operació urgent per salvar el planeta que els terrícoles estan destruint, i de la que el papa de Cèlia es comandant. La Cèlia s'aixeca d'hora. Com tots els dissabtes pugen per Can Serra direcció al cim de Les Planes per després encarar pel camí de Miraflores la pujada cap al mirador de la Torrassa. Per baixar, ho faran navegant pel canal de l'infanta fins a la platja de Bellvitge de Mart. El comandant ja

l'espera.

La Cèlia te moltes ganes de pujar al mirador de la Torrassa. Es veu tot! És podria passar hores mirant BELLVITGE de la terra, la seva ciutat BESSONA. No entenia el que havien fet amb ella. Li produïa molta tristesa veure en què estaven convertint els terrícoles un lloc tan bonic com el seu. Tot ho omplen de formigó, competeixen per veure qui grata més el cel. Tots dos s'ho miren en silenci. El comandant, més seriós que de costum. Saluden les veïnes que hi son allà, compren pastís de patata i seuen al seu racó favorit.

- *Papa. Què et passa? Tot bé?*
- *Podria anar pitjor Cèlia, però també podria anar millor.*
- *Que ha passat alguna cosa?*
- *No tinc bones notícies. Els especuladors no s'aturen. Tornaran a fer blocs a Bellvitge. Envoltaran Cal Trabal de monstres de ciment....*
- *I que podem fer?*
- *Confiar, filla. Hem de confiar en la bona gent de la terra. Segur que arribarà el dia que diguin prou i comencin a enderrocar edificis i aixecar voreres...*

En aquell moment pel cel de Mart va creuar un enorme sol fugaç. Cèlia va tancar els ulls i va demanar un desig secret que no diria a ningú. No feia falta:

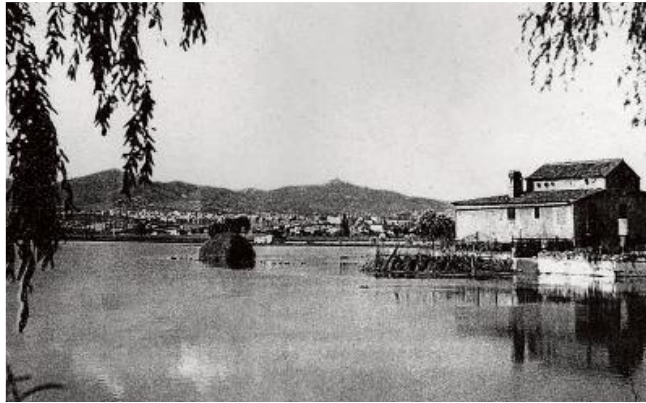
...No més blocs!... Salvem cal Trabal. Salvem els nostres barris¹⁹.

6. Els barquers de la Marina.

Cal Miquel del Ros o Manso Guinardí, sota la Gran Via, era una antiga vaqueria que als anys 30 era propietat de Joan Vinyals Segalés.

Quan van fer aquest tram de la ronda Litoral, entre 1980 i 1983, van

¹⁹ By Jimmy Mouseland (Juan Carlos Jiménez Sánchez) Asamblea No més blocs. Salvem l'H <https://nomesblocs.wordpress.com/>

Cal Miquel Ros. "La Marina inundada". AVV

expropiar-la, juntament amb la masia de **Cal Xic de la Barca**, situada una mica més cap a l'oest. Van desaparèixer, però ens resten les fotografies i els records.

Elisa Tubau, filla de l'últim "Xic de la barca": en Josep Tubau, ens explica²⁰ que ella va passar la seva primera infantesa jugant en aquests terrenys a prop de l'ermita. També que, antigament, els xics dels masos propers venien a nedar al rec i a jugar amb les barques que havien per travessar el riu.

El seu pare la duia amb bici a una escola del Prat. Quan els van expropiar, els van donar un pis a l'Avinguda Europa. Llavors va continuar la seva escolaritat a l'escola Pare Enric d'Ossó, on vam coincidir amb un curs de diferència. Actualment, els seus pares viuen a El Prat on continuen conreant uns terrenys.

La seva mare, Josefa Solanes, tieta del Sr. Campamà, va ser propietària de la benzinera que hi havia a l'entrada a Bellvitge. El seu avi era Agustí Tubau, pare d'en Josep i d'en "Sisquet" i germà d'Antón Tubau, "el Tonet de Bellvitge"²¹.

Matilde Marcé i Piera escriu que, segons la tradició oral:

²⁰ Conversa amb Elisa Tubau.

²¹ Ell i la seva mare van amagar la imatge petita de Nostra Senyora de Bellvitge entre uns feixos de llenya durant la Guerra Civil, així la van preservar.

126) AMAVÍLGIA. DONA VALENTA QUE LLUITA

La benzinera a la Gran Via, abans d'entrar a Bellvitge dissenyada pel mateix arquitecte que va fer l'escola P. Enric d'Ossó: Joan Salichs.

"Fa moltíssims anys, no hi havia cap pont per passar d'una riba a l'altra del riu. Es feia servir una barca per a transportar persones bèsties i carruatges. A tocar de la masia, hi havia un canal que duia fins al riu i on es resguardava la barca quan el Llobregat sortia de mare. La barca existia des de l'any 1327 fins 1873 quan es va construir el primer pont a aquesta zona i per tant la barca ja no tenia sentit." (Marcé i Piera, 1991)

Del **1343** tenim l'establiment de les ben curioses tarifes de la barca

La barca entre el Prat i l'Hospitalet a començament del segle XX.

de passatge per part dels consellers de Barcelona:

"Les tarifes de passatge, estipulades, són les mateixes de cinc anys abans: Home i cavall forasters, 2 diners; foraster a peu, 1 diner; barceloní i cavalcadura, 1 diner; barceloní a peu, 1 malla; centena de caps de llana, 10 diners; un porc, 1 malla; una truja amb porcells, 1 diner; un bou, 1 malla; una vaca amb vedell, 1 diner; naturals i eclesiàstics, francs." (Codina I, 1987: 170. Valcárcel, 2011: 190)

7. L'aigua que cura i nega.

Anys 20, el pont del Llobregat

128) AMAVÍLGIA. DONA VALENTA QUE LLUITA

Són força conegudes —i en tenim dades recollides— les inundacions que han assolat la zona, també tenim present les malalties i dificultats que la humitat de la zona ha causat i causa als habitants de la Marina.

Però la trobada entre l'aigua dolça i salada, els terrenys que es formen al Delta, són també una font de riquesa. Una d'elles era la font d'aigües terapèutiques de "la Puda". Uns altres els xiringuitos del delta.

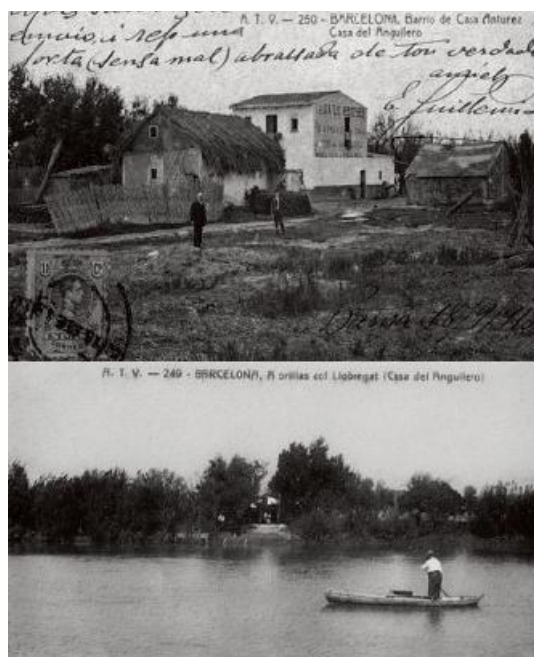
Des de 1878, fins als anys 30 del segle passat, al costat de la desapareguda platja de l'Hospitalet, propera a la Farola, va existir una font d'aigües curatives molt visitada: **la Puda**, on la gent dels voltants feia cua per banyar-se i guarir-se de diverses malalties. La Puda era una font d'aigües sulfhídriques fredes. Al 1892, el doctor Jaddet es lamentava en un article publicat al *Faro de Llobregat* de les dificultats posades al propietari d'aquestes aigües medicinals per part d'alguns dels seus col·legues (Ferret, 1987: 22-23).

• Ca l'Anguilero. "Xiringuito".

Ca l'Anguilero²² era una masia de 1908, que es trobava a tocar de la llera del Llobregat, a l'antiga Marina de l'Hospitalet, que feia de restaurant, i era famosa pels menjars d'anguiles i els

²⁰ <https://lhospitaletdellobregat.wordpress.com/2010/06/11/ca-l%E2%80%99anguilero-1908/>

sucs de la cocció d'aquestes.

Els fruits de les terres de cultiu properes a la casa, la pesca al riu i la caça als camps properes eren la matèria prima del menjador. Es veu que als anys 30 eren famosos els seus plats de conill amb angules i cargols.

Era un pol d'atracció per molts barcelonins, un lloc on anar fent una excursió agradable per la platja i a més fer un bon dinar, pot ser després d'anar de cacera als vedats del Prat. Els diumenges els amos feien excursions pels caçadors que volien anar a caçar a la Podrida i Ca l'Arana (Al Prat), després, a mig dia, tornaven i menjàvem al restaurant.

L'hemeroteca de La Vanguardia i altres documents de les primeres dècades del segle XX es troben plens d'anuncis d'excursions que s'organitzaven a Barcelona per anar-hi. Venien en moto, en bicicleta o caminant, moltes vegades des de Casa An-

130) AMAVÍLGIA. DONA VALENTA QUE LLUITA

túnez on parava el tramvia; creuaven les platges de Can Tunis o de la Marina, i paraven a Ca l'Anguilero per dinar.

I així va ser durant molts anys fins que la gran riuada del dimarts 25 de setembre de 1962 se la va emportar juntament amb part de les terres. Avui es trobaria a on el Passatge del ZAL (Zona Franca) es troba amb la llera antiga del riu. (...)

8. Caçadors: La llegenda d'una ànima en pena²³.

Sabut és que els masovers i masoveres s'arregaven a l'hivern a la vora del foc, allà explicarien històries i llegendes com aquesta:

"La llegenda del rei Artús va ser popular al territori deltaic, sobretot a Provençana, l'actual l'Hospitalet de Llobregat. Una part del Prat fins a la seva independència al segle XVI era possessió de Provençana, que correspon a l'Illa de Banyols. Aquesta llegenda tradicional correspon a una mescla entre el Rei Artur, personatge del segle VI i membre de la taula rodona i de la tradició del Mal Caçador.

Una nit de Nadal, Artús va abandonar la Missa del Gall per córrer darrera d'una llebre blanca, que anteriorment ja se li havia escapat i estava obsessionat. Va ser condemnat a córrer eternament darrera d'aquesta llebre. Posteriorment, en una nit de Nadal, dos masovers van sortir a caçar ànecs salvatges i van desestimar les campanades de l'ermita. La mala sort és que va aparèixer Artús amb els seus gossos i al davant la seva llebre, els dos masovers es van llançar també a la persecució. Es diu que un va desaparèixer sota el fang i l'altre va aparèixer en estat de bogeria.

La llegenda present a Catalunya, és coneguda com Artús el Damnat, que correspon a una ànima en pena. La tradició diu que cada any durant la nit de Nadal se sent un soroll procedent del seu corn."

Les llegendes, el poemes, el teatre, les dites i refranys, formen part

²³ <http://lannarie.blogspot.com.es/2011/12/la-llegenda-duna-anima-en-pena.html/>

d'una literatura oral —la única per a moltes i per a molts durant molts segles— de la que ens fem ressò ja que formen part del nostre bagatge cultural i de la nostra memòria col·lectiva de la mateixa manera —o més— que els fets històrics documentats.

Amb aquest tipus de literatura recollim, construïm i reconstruïm els nostres sentiments i valors, els que comencen amb els contes que ens explicaven àvies i mares i amb els que ens avisaven dels perills poblant la ment d'imatges, idees, sentiments i judicis ètics. Contes de por que sovint són un bon recurs per controlar aquesta emoció.

9. El mercat i els seus oficis.

Mercè Audi Piera ens explica en una conversa que els seus tiets eren masovers de Ca l'Esquerrer, llavors també anomenat Cal Ferrer, perquè aquest era el cognom dels amos a les primeries del segle XX.

A aquesta masia, entre Hospitalet i Cornellà, venien "els amos" a estiu al principi, després aquests anirien a Vallvidrera i més endavant a S'Agaró. —*Es veu que anaven tirant cada cop més amunt*, ens diu amb el seu àgil sentit de l'humor, de més de 80 anys viscuts amb alegria entre les feines de cada dia amb el seu treball dins i fora de casa.

Els tiets tenien cura de la casa. Recorda que hi havia una habitació tancada on guardaven els mobles dels "senyors". De més grandeta baixava des del centre, creuant el Carrilet, pel costat del "rec de la pudor", entre camps de blat de moro. La mare li deia que anés amb compte, no li sortís algun senyor.

La seva mare, modista, venia de família de pagesos de la Marina: —de "Cal Milionari", on es feien molt balls. —*També hi havia cal "Estira el coll" a prop del far*, recorda. L'avi patern era "tocinaire", se li va morir la dona amb 34 anys, deixant molts fills. Alguns dels nois, com el seu pare, van treballar de paleta, altres de mecànic i les noies a la botiga i al mercat.

Recorda que, llavors, el "mercat" no era més que un espai buit al

132) AMAVÍLGIA. DONA VALENTA QUE LLUITA

voltant d'una font. La seva mare i les tietes eren *mocaderes* (feien els embotits amb els budells). Més endavant, quan es va fer l'edifici del mercat, posaren una fruiteria on encara treballen les seves filles.

Des que festejava —i encara avui— anava —va— al Casino a ballar amb el seu home. Ella, amb les seves filles i alguna néta, encara balla sardanes.

Les que la coneixem la duem al pensament, de més grans, volem ser com ella.

Barri del Centre de l'Hospitalet al 1925, quan es va concedir el títol de ciutat. Es veu l'Església antiga que va ser destruïda al començament de la Guerra Civil. Al fons una xemeneia, probablement d'una fàbrica d'argiles. Foto: Monrós. AML'H.

10. "Quan Bellvitge eren camps"²⁴.

Reproduïm el text que ens va donar el Sr. Campamà a la conferència de "Quan Bellvitge eren camps", autèntic testimoni històric amb veu pròpia del que va comportar els canvis del segle XX.

"El meu nom és Josep Campamà Solanes. Vaig néixer a prop

²⁴ Conferència del dia 19/02/15, amb Manuel Domínguez, organitzada per "Bellvitge 50".

d'aquí, a Ca la Marieta, concretament, a la Carretera del Mig avui núm. 74, abans número 30 i antigament al Barri de la Marina núm. 159. Situada entre la Fabregada i la Riera dels Frares, la masia és ocupada per la meua família des de l'any 1860 aproximadament, així, el meu pare i el meu avi també hi van néixer.

Al costat de Ca la Marieta, hi havia Ca la Farrereta i davant seu Cal Xic de la Laieta. La meua mare també va néixer a la Carretera del Mig, en una altra masia avui desapareguda que en deien Can Modolell. Estava situada entre el Carrer de Campoamor i les vies del tren, concretament al Barri de la Marina núm. 153. Com veieu sóc fill de pagesos i la meua joventut va passar per aquests indrets.

El meu pare conreava dues mujades de terra on avui s'aixeca el segon bloc d'habitatges de la Rambla Marina entrant per la Gran Via. Érem veïns de Cal Rei. Pagàvem el lloguer al Sr. Ponsich que vivia a Sarrià, en una casa senyorial, que actualment alberga la seu de la Guardia Urbana del districte de Sarrià- Sant Gervasi. El Sr. Ponsich, va vendre aquestes terres a "Inmobiliaria Ciudad Condal", que va continuar passant l'annualitat per les despeses i impostos que gravaven la terra durant el temps que ens la van deixar conrear.

A part d'aquesta finca, el meu pare també conreava tres mujades de terra al Consorci de la Zona Franca, actualment Zona Franca, concretament dues es trobaven a prop de l'accés Oest de "Mercabarna" i una tercera a la part Sud dels terrenys on actualment es troba la fàbrica d'automòbils "Nissan". Aquesta zona, com podeu saber, va ser annexionada per la Ciutat de Barcelona l'any 1920 i per aquest motiu, la nostra Ciutat va deixar de tenir platja.

L'Hospitalet es dividia en dues grans àrees: la Marina, on ens trobem ara mateix, i el Samontà. El Samontà era la part alta de L'Hospitalet: La Torrassa, Collblanc, La Florida, Pubilla Casas, Can Vidalet, Can Serra i la Barriada de Sant Feliu. La Marina era la part agrícola, encara que en podíem trobar tres nuclis urbans: Miquel Romeu-Campoamor, Vilardosa i La Barriada de Can Pi. En

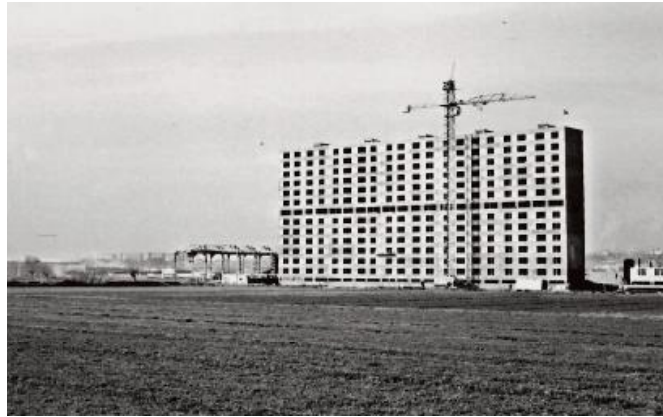
mig hi trobàvem el Barri de Centre, Sant Josep i Santa Eulalia.

La Marina era una zona agrícola molt fèrtil, per tant, era una zona molt productiva. Tant productiva que si el clima no ho impedia, en un mateix any es podien treure tres collites, gracies també a la xarxa de canalitzacions que, partint del "Real Canal de la Infanta Doña Luisa Carlota de Borbón", construït al voltant del 1820, es distribuïen per tot el territori. Com a curiositat, els terrenys on ens trobem en aquests moments rebien l'aigua del reg de Les Llanes.

A La Marina se la coneixia com "la despensa de Barcelona", doncs la major part de les verdures anaven a parar al Born. El meu pare hi anava amb el carro i algun diumenge em deixava acompanyar-lo. Recordo que al tornar, com que ja era de nit, m'impresionaven molt els lluminosos del gran nombre de teatres que hi havia en aquella època al Paral·lel. Malauradament, això es va acabar perquè a Barcelona van prohibir circular els carros amb rodes de ferro, i es clar, el meu pare no estava disposat a assumir la despesa que podia suposar en aquella època adquirir un carro amb rodes pneumàtiques, per el que va haver de portar les collites al Born de Collblanc.

Ciutat de Bellvitge es va començar a projectar l'any 1953 i no va ser fins el 1959 que no es va aprovar el Pla definitiu. Al 1960 es comunicà als propietaris de terres que aquestes els serien expropiades. Molts el van impugnar: els germans Campreciós, en Pau Durban, en Jaume Layola, en Lluís Marcè o la pròpia "Inmobiliària Ciudad Condal" entre d'altres, però totes les impugnacions van ser desestimades i el Pla va seguir endavant. Em recordo de dues famílies, on un dels seus membres no va ser capaç d'afrontar la situació, doncs van perdre la casa i la terra i es van suïcidar. Un d'ells, el fill de Cal Rei es va disparar un tret d'escopeta i l'altra, la vella de Cal Creixells, que en veure's vivint en un habitatge al Carrer del Mercat de l'Hospitalet, no va poder suportar estar tancada entre quatre parets i es va tirar pel balcó. Aquests fets luctuosos han passat desapercebut.

A mitjans de l'any 1964, van començar les obres. El meu pare

1964. Cedida pel Sr. Campamà.

va morir un any abans i per això jo me'n cuidava de les terres. Un dia, anant en bicicleta a veure com estaven els conreus, se'm va ocórrer retratar aquell edifici tant alt i sol en mig dels camps. Era una imatge impressionant...

11. Ramats entre rails.

La masia de Can Modolell²⁵. Foto: Mauricio Martínez Espada.

²⁵ No confondre amb la de "Modolell de la Torre" on hi havia la Talaia que es va reconstruir al Centre.

136) AMAVÍLGIA. DONA VALENTA QUE LLUITA

La modernitat va arribar per aquestes contrades amb la construcció, l'any 1881, de la línia de ferrocarril de Barcelona a Vilanova. Al llarg del s. XX uns altres usos del sòl van substituir a l'agricultura. En primer lloc, l'ús industrial i més tard l'ús residencial i comercial. La primera fàbrica més propera a Bellvitge va ser la de teixits de jute de la Vidua Trias, construïda l'any 1903 a la zona de la Marina coneguda com les Sangoneres, entre el Gornal i Santa Eulàlia²⁶. A Santa Eulàlia, com expansió de Barcelona, per la carretera de la Bordeta, s'hi va instal·lar la primera fàbrica tèxtil, es deia "Aprestadora" i es dedicava al blanqueig i acabats de cotó. (*L'Hospitalet i la seva història*, 2011: 11)

Però durant molts anys, quan a Bellvitge hi havia camps i també mentre aquests s'anaven omplint de runes i ferralla, acostumàvem a veure passar ramats d'ovelles que continuaven venint a l'ermita a pasturar l'herba que, tossuda, pugnava per sortir entre la terra que quedava.

Tenim diverses fotografies dels ramats entre els blocs que així ho testimonien.

Entre els camps, les cases i les indústries, les vies de les línies del

1967. Cedida a l'AVV per Jorge Ramos.

²⁶ <http://provenzana.blogspot.com.es/2012/01/vidua-e-hijos-de-jaimetriass-fabrica-de.html>

tren que, bifurcades, ens tallen la ciutat i ens dificulten la comunicació entre els barris. En aquest sentit, ens volem recordar de "Mangaanča", un pastor que va morir sota un tren intentant salvar les seves ovelles²⁷. Igual que fem presents a les persones que, amb moltes dificultats, han de creuar per les escales o les rampes entre els barris de Bellvitge i Gornal²⁸ ja que, en tants anys de veïnatge, (el Gornal es va fer al 1976), no hem tingut un merescut ascensor. O a tantes i tants que es queden sense passar perquè no poden.

12. Cuineres i puntaires.

Isabel Segura, al seu treball de 1998, *Dones de l'Hospitalet. Itineraris històrics*, ens recorda que, si bé els homes tenien al seu càrrec l'explotació agrícola del mas o tros que conreaven, el treball de les dones no era poca cosa, tot i que ha estat poc reconegut. A més de les feines habituals de rentar la roba, teixir, cuinar o tenir cura de les persones, en temps de collita havien de fer les conserves o anar al mercat a vendre els productes sobrants.

Al barri, mentre alçaven els blocs, a la masia de Cal Rei, que persistia al mig de la Rambla Marina, anaven a dinar els càrrecs de ICC-CI-DESA²⁹. Els obrers, en canvi, ho feien al barracó d'obra que al poc temps serviria com a església i "guarderia"³⁰. Llavors anirien al bar que havien fet als locals comercials que hi ha entre bloc i bloc, tot i que algunes veïnes també oferien àpats a casa seva als treballadors de l'obra. Hi havia qui ho feia d'amagat del marit per treure's uns diners propis, ens van explicar a la conferència de "les dones de Bellvitge."³¹ Els temps eren més difícils per a les dones, que havien d'estar sotmeses a un pare, un marit... i que gairebé podien fer res

²⁷ Revista *La ciutat de l'H.*, nov. 84, n. 3 "Bellvitge, 20 años".

²⁸ En Josep Moran de l'IEC ens va dir que el nom "Gornal" és de gènere masculí, d'origen germànic, sense que es pugui precisar si és gòtic o franc. És compost dels elements *gorn* (del germ. War (i)n 'protecció') i *ald* (del germ. *alth 'vell').

²⁹ Empresa encarregada de fer els blocs de formigó amb els que es "muntaven" els pisos.

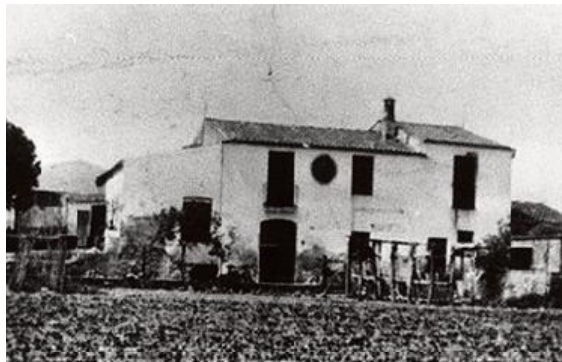
³⁰ S'utilitza aquest nom tal com es feia abans.

³¹ Conferència de 9/9/2015 "Dones de Bellvitge". Informació aportada per la veïna Antonia Conejo.

138) AMAVÍLGIA. DONA VALENTA QUE LLUITA

1969. La Rambla Marina amb la masia de Cal Rei entre l'arbrada al costat d'un canal.

AVV. Can Crexells o Creixells o Casa Tubau, a prop de "l'Hospici" estava on ara hi ha l'Institut Europa.

per elles mateixes.

- **La puntaire de Can Creixells**

Rosa Crexells i Valls (l'Hospitalet de Llobregat, 1840-Madrid, 1914) fou una puntaire catalana. Germana dels industrials Baldiri i Francesc Crexells i Valls, i tia de Joan Crexells i Vallhonrat.

Va néixer a la masia de Can Crexells, a la Marina. Va aprendre a fer puntes des de petita al taller de blondes de la germana de la seva mare, Rosa Valls. El 1856 es casà amb Josep Huguet i Casamitjana, dibuixant de randes, i en 1858 es traslladaren a Madrid amb la idea

de crear un negoci propi per a vendre les blondes fetes a l'Hospitalet. La qualitat del producte va fer que fossin proveïdors de Maria Cristina de Borbó, Isabel II d'Espanya i bona part de l'aristocràcia com a puntaire de la Casa Real. Els seus treballs eren tan valorats que la duquessa de Montpensier va pagar 2.500 pessetes per un vel de barret.

La feina era feta per conegudes puntaires de l'Hospitalet, com la Mora, la Xica del Gaspa, la Cristina del Moro, la Margarita del Fabot i l'Andalona.(...) Alguns dels seus treballs es conserven al Museo del Traje de Madrid. El negoci fou seguit per les seves tres filles, Josefa, Pilar i Rosa Huguet Creixells.

Aquesta petita història il·lustra els començaments d'aquesta ciutat industrial i fa palès el treball de les dones a la ciutat, sovint obviat i menystingut, sent, en canvi, tangible, concret i real, portador de riquesa per a la ciutat i una part considerable de les seves transformacions.

13. Una escola industrial i un nom que perdura: Can Bori.

Són àmpliament conegudes les transformacions urbanes a la nostra ciutat. Una ciutat amb la que encara conviuen unes restes agràries —que desitgem que es mantinguin— amb les restes d'unes indústries que van ser abandonades a les darreries del s. XX en uns edificis que veuen canviar l'activitat productiva que allotjaren per la de l'anomenat tercer sector.

Un cas poc conegut és el de l'escola a la que algunes anàvem caminant als inicis del barri, un bon i curiós exemple dels canvis produïts a la nostra ciutat i testimoni d'un nom que perdura com a senyal d'una identitat. L'edifici escolar ja no existeix, al seu lloc n'hi ha un altre de caire social, només resten les palmeres en una nova escola del costat. Les palmeres i el nom.

Can Bori va ser la primera escola de sericicultura (cucs de seda)³², avicultura i indústries zoògenes d'Espanya. Es va instal·lar a la nostra ciutat per l'interès del batlle Tomás Giménez i Bernabé que ho va

³² Una de les primeres indústries de l'Hospitalet de principis del segle XX

140) AMAVÍLGIA. DONA VALENTA QUE LLUITA

aconseguir gràcies a que la ciutat hi va posar la finca que va ser comprada al propietari: Francesc Bori.

Després de la guerra, Can Bori va perdre els orígens d'escola industrial, la dictadura del general Franco va voler eliminar també el nom i va passar a dir-se escola Graduada nº3. El règim va intentar ofegar els noms on es concentren la història, la llengua i la cultura d'un poble mil·lenari, però nosaltres, que no en sabien res de tot això, li dèiem, igualment, "Can Bori". Actualment aquest nom es conserva a una escola de Can Serra: "L'Estel-Can Bori", que acull l'escola d'educació especial nascuda a Bellvitge: "Estel".

Les paraules, canviant, creades i recreades contínuament, conserven també, al seu sí una certa resistència, d'alguna manera ens obliguen a llegir el nostre passat per prendre consciència del present i projectar un incert futur que només en les arrels pot sostenir-se ferm.

14. Limítrofes i perifèrics.

Can Bori, escola de sericicultura. Al costat de les palmeres es van plantar moreres per a la nova activitat.

va ser la sederia de "Can Vilumara", ara institut a tocar del Centre Comercial de la Farga que havia estat una fàbrica de maons "Altos Hornos de Catalunya" (*L'Hospitalet i la seva història*, 2011: 12)

Quan arribarem els primers veïns a Bellvitge, a més de les masies, a la zona hi havia alguns carrers habitats com els de Campoamor o Miguel Romeu, carrers on podíem accedir a alguns serveis que no en teníem en aquells primers anys, com el de dispensari mèdic. Aquests carrers, com els barris de barraques que s'anaven conformant al voltant de Barcelona, alguns dels quals a la nostra ciutat, s'havien urbanitzat a partir de les cases que els mateixos habitants, amb més o menys fortuna, s'havien construït.

Alguns d'aquests habitants van ser republicans represaliats per la dictadura. Un bon exemple era el pare gran, seré i respectable d'una amiga, Roser, que, tot i que havia estat mestre ja no podia exercir com a tal. Em preguntava perquè, ja que a casa seva, en aquell petit carrer que em recordava el meu poble, es respirava un ambient de cultura, tolerància i estimació que van fer augmentar el meu desig de rebre i d'entendre les explicacions que ningú em gosava donar a tants misteris que descobria darrera tants silencis que es feien.

Fugint de la presó de la dictadura arribaren alguns dels nostres veïns, passant prèviament pel barri de "La Bomba", com Felipe Cruz i Pura Fernández³³; directament del poble, com Antonio Ruiz³⁴ o de la presó i l'exili con Ramón Fernández Jurado³⁵, del qual, a més dels poemes que ens va deixar i de la documentació escrita que en podem trobar a la Biblioteca, en tenim una placa amb el seu nom al barri, sota les glicines del passeig de Bellvitge.

Amb la celebració del 50è aniversari del barri de Bellvitge hem fet memòria tant dels camps i de la gent que els treballava com, també, d'uns barris que es van generar a les afores de ciutats com Barcelona, barris construïts pels mateixos paletes i manobres que venien a la metròpoli industrial a treballar, barris que van donar aixopluc a una gent ferma que va contribuir generosa i admirablement a fer més digna la nostra vida.

Alguns blocs del nostre barri van estar destinats a aquesta població

³³ <http://bellvitge2015.blogspot.com.es/2015/10/homenaje-pura-fernandez-en-el-cincuenta.html>

³⁴ <https://www.elllobregat.com/noticia/11507/opinio/la-historia-y-antonio-ruiz.html>

³⁵ <https://avbellvitge.wordpress.com/2009/06/26/ramon-fernandez-jurado/>

142) AMAVÍLGIA. DONA VALENTA QUE LLUITA

Can Valero, al darrera de l'estadi de Montjuïc, el barri on les germanes Teresianes tenien casa i escola abans d'arribar a Bellvitge.

com hem recollit en aquest petit document i es recull més específicament en altres que s'estan elaborant des de entitats com el CEL'H o la Fundició³⁶.

Gràcies a aquesta història reconstruïda hem pogut trobar els orígens de la nostra escola teresiana de Bellvitge:

"L'assentament de les barraques estava totalment mancat de les infraestructures bàsiques ja que l'Ajuntament mai no va fer cap tipus d'inversió urbanística. (...) L'Església era l'única institució que actuava socialment als barris de barraques. (...) En el cas de Can Valero als anys 50 un capellà carmelita es va encarregar d'anar dotant el barri de les estructures assistencial mínimes abans inexistents. Va fer possible la creació d'una petita escola i la posada en marxa d'un dispensari sanitari a la barriada de "les Banderes", obra benèfica que continuarien les monges teresianes fins la desaparició del barri" (2011, Barraquisme... 128-130).

I a partir d'aquí ja tornariem a començar la història d'unes nenes que es convertiren en Amatxus.

15. La lluita per la vida. L'art de viure.

³⁶ <http://lafundicio.net/LaFundició> espai físic és una cooperativa que treballa als nostres barris conjugant art, cultura i educació.

Hem recollit relats d'un passat que fem nostre, d'una gent que ha treballat de valent per sobreviure millorant les condicions de vida dels seus propers. No és fàcil recuperar històries de la gent de "a peu" en el seu "dia a dia", però ho anem fent, perquè són, ells i elles, dignes fills i filles d'una dona que va començar a fer habitable aquesta terra: Amalvígia, una mare com les nostres.

1982. AVV. Mares de Bellvitge reclamant unes escoles dignes

Ens admira el coratge de sortir al carrer i fer demanda d'unes necessitats col·lectives, ressaltem el valor de les persones que ho han fet possible posant-se al davant, activament, representant-nos a tots i a totes, però reconeixem que el coratge més gran és el de viure amb unes condicions difícils i precàries, les que se'ns imposen des d'unes societats que no tenen en compte l'ésser humà, com les pròpies de la vulnerabilitat de l'existir.

Aquest vol ser un homenatge als que han lliurat la lluita més gran, la de mantenir la passió de viure amb alegria i estimació malgrat les dures condicions de l'existència. Com exemple recordem a una altra Roser que, tot i ser d'una generació més jove que la nostra, ens va deixar prematurament.

Roser Massequer Martín (l'Hospitalet, 08/09/1967–28/01/1999),

144) AMAVÍLGIA. DONA VALENTA QUE LLUITA

veïna del barri, va patir una greu malaltia als 12 anys, en un moment va perdre la capacitat de parla, però gràcies a la estimació de la seva família, al seu propi coratge i a l'ajut, entre d'altres, de l'escola teresiana³⁷, va emprendre un dur viatge per recuperar el nom de les coses. Amb el seu talent i sensibilitat, el seu sentit de la poesia i del ritme, la seva mirada atenta, encuriosida i una mica divertida, de les persones i dels fets.. va retrobar les paraules i no va deixar mai d'escriure.

Ens ha deixat un bon grapat de contes, poemes i pensaments com aquest escrit que descriu una part de Bellvitge mentre deixa volar la imaginació tot connectant la realitat amb els sentiments i les emocions.

No és això el que fan els artistes?

EN UN RINCON DE BELLVITGE

Quando el día está limpio y claro, desde mi casa veo el mar, las vías del tren y los aviones que vienen y van.

A veces subo a la azotea, cuando los ascensores, que bien tienen derecho a descansar, me brindan la oportunidad.

Mi barrio es igual que otros barrios. Somos trabajadores del campo, de la SEAT, tenderos, amas de casa... Nuestros bloques son casi iguales, sólo nos diferencian los distintos colores.

Me encanta el nombre de mi avenida, se llama Europa, otra calle se llama América, otra Francia y otra, Portugal.

Subo a la cima del bloque y me parezco al cuadro de Venus naciendo

³⁷Roser anava a una escola segregacionista a prop del nostre barri, estava considerada alumna brillant, però quan li va sobrevenir la malaltia va anar quedant relegada i se li va invitar a marxar. A l'escola teresiana la van acollir, justament quan començava a treballar com a mestra d'educació especial. Juntes vam trobar el camí de la veu, l'expressió i les paraules. Al cap d'uns anys la vaig retrobar, em visitava de tant en quan, deixant-me un legat d'escrits que he volgut donar a conèixer pel seu valor intrínsec.

de una almeja, y de pronto, a una hora determinada empiezan a pasar los pájaros de hierro llegando a su destino con retraso, con las ruedas bajadas, casi rozando las antenas de los muchísimos bloques y torres de mi barrio, dispuestos a aterrizar y de repente veo otro, a lo lejos, subiendo entre las nubes.

Al lado de mi casa están las vías del tren. Los trenes llegan y pasan. Algunos son de pasajeros con su blanca piel y sus franjas rojas a los lados. Otros son de carga. Algún tren se para, para recoger y apiñar a la gente o para desprenderse de ella.

Tenemos un puente entre El Gornal y Bellvitge, por el que la gente puede llegar, si es que llegan, a su meta, cruzando las vías. Por ese puente, a las cuatro de la tarde, hay un sendero de gente que vuelven de trabajar.

Mi mirada va más allá. A lo lejos hay otro puente y otra historia, más allá veo muchísimas fábricas pequeñas y enanas que hace algunos años no estaban. Esas fábricas dan el pan a los obreros de estos dos barrios. Entre las múltiples fábricas hay unas carreteras enlazadas.

Antes me divertía mirar los barcos desde mi balcón, sin obstáculos, pero ahora, si no voy a la azotea, no los veo. Mis ojos sólo alcanzan a ver una vía delante del mar. Todas las mañanas pasa por ellas un tren de carga, a veces hay barcos recogiendo sus cargas para llevarlas a otras partes... y al final, el mar.

Cerca del mar hay una fábrica de gas.

Los barcos, a veces intercambian sus cajas unos con otros.

Por la tarde, cuando anochece, empiezan a llegar los sucios, decolorados y escasos barcos de pescadores, entrando en fila de uno en uno.

También hay un faro. Es muy blanco y estrecho. Domina una gran parte del mar y se enciende siguiendo el paso de las estaciones del año.

Así paso los días, entre bloques, torres y antenas de televisión. Los ruidos de aviones y trenes me divierten cada día más. Y el mar enfrente, aunque sólo lo distingo cuando el día está claro y

146) AMAVÍLGIA. DONA VALENTA QUE LLUITA

limpio, entre los árboles y la noche.

Escrit el 1995 per Roser Masseguer Martín
Revisat i corregit en el 2015 per Mª Àngels G^a-C

AVV Anys 70-80
Acabem aquest petit record de coses, cases i gent d'aquest racó del món amb una poesia i una imatge de dues persones que ens han acompanyat, implicant-se en millorar el nostre entorn, deixant-nos un testimoni gràfic o escrit de la lluita per la vida de la que parlàvem: Ramón Fernández Jurado i Mauricio Martínez Espada. Uns testimonis que, no només ens fan pensar en el passat, sinó que ens remeten al present de molts del nostres actuals veïns i veïnes.

L'HOME DEL CARRO

Són quarts de vuit del matí.
El dia just s'esbadella.
L'home va damunt del carro
i la boira l'acompanya.

Els qui foren camps gemats,
ara són munts de deixalles,
blocs de ciment enlairats
occiren totes les prades.
L'home del carro dempeus,

té un xic trista la mirada,
recorda el temps que visqué
lluminoses matinades.

El seu carro és el darrer
dels estols que abans passaven
per anar a segar alfals
enveja de les maragdes.

Recorda els pins i la Font
de l'ermita solitària
amb la Verge camperola
Madona del Bell-Viatge.

El temps que no tornarà
el duu arrelat a l'ànima
i el fogar dels sentiments
s'arbora de vives flames.

Dins la boira del matí
el cavall tiba i avança
per un laberint de blocs
escampats com una taca.

L'home del carro es difon
engolit dins de la xarxa,
enyoradís de la pau
de les albaades llunyanes.

R. Fernández Jurado, hivern 1974

16. Les nostres arrels, camí d'inici i de fi.

Podríem seguir recuperant i explicant històries del passat, del nostre, dels que ja hi eren, dels que van passar un cert temps, dels que venen hores d'ara... però aquí ho deixarem, doncs hauríem de fer una altra obra.

Posem fi a tot plegat amb una imatge i unes lletres que mostren el

148) AMAVÍLGIA. DONA VALENTA QUE LLUITA

Foto: Mauricio Martínez Espada, anys 70.

que hem volgut expressar: la confluència a la vida dels fets i del cor, de l'art i de les condicions, de la mirada envers el temps passat i el millor coneixement del nostre temps que ens permet albirar un futur..

Joan Casas al llibre dels itineraris per l'Hospitalet de 1986, al seu pas per Bellvitge ens diu: "*Els jardinetes davant moltes de les escales dels blocs parlen d'un sentiment de respecte a la pròpia dignitat durament conquerida i difícilment esborrable.*"

Aquest recull vol ser, també, un petit planter en la Marina.

ARRELS DEL DELTA

Mariners de la Mediterrània,
picapedrers a Montjuïc,
estibadors portuaris,
unes passes terra endins.

Soldats de tantes guerres,
fills de mares plorant.
Entre mig del fred i el fang

unes pedres fan recer.

Pescaires del Delta,
barquers i aiguaders
apuntalant terra ferma
per pastors i masovers.

A la vora del foc, el pagès
arreberat, sent el vent,
presagi de males riuades,
ja repiquen les campanes.

Campanes de festa i dol,
veus d'ànimes en pena
que demanen un record.

L'ermitana, fila llana,
farà un matalàs
pel seu bressolet,

mentre ja el barri
s'omple d'obriers.

M.^a A G.^a-C, 2017

FI: Amatxus-Amalvía. Un epílogo al unísono.

Foto: Mauricio Martínez Espada.

150) AMAVÍLGIA. DONA VALENTA QUE LLUITA

La Platja de l'Hospitalet. Confluència del riu, la terra, el cel i el mar.

El nombre de nuestro barrio: Bellvitge, proviene del nombre de una mujer valiente que luchó: Amalvígia. ¿Cómo conecta ese nombre con el de una imagen a la que se le pide protección y de la que se cuidan fervorosamente gentes de la Marina y alrededores?

Es probable que fueran hombres del mar, los mismos que traían las piedras para la reconstrucción, los que llevaron y trajeron el nombre de una madona de una ermita perdida entre unas marismas en las que era peligroso adentrarse en unos tiempos difíciles y duros en los que se la veneraba en sendas capillitas de las calles Espasería y Hospital de Barcelona.

Sabemos muy poco de todo ello, sólo nos quedan algunos vestigios en forma de documentos, barro y piedra. Más adelante, durante la Renaixença, el folklore nos trajo las leyendas y sus mezclas. Finalmente, si desguazamos para adentrarnos en el pasado, sólo quedan los nombres, los nombres y poco más.

La historia se basa en hechos, pero, a veces, éstos se pierden, se tergiversan o son difíciles de conectar. Los nombres, transformados lentamente, perduran más que los hechos y sus juicios, de aquí la

confluencia entre la antigüedad y la actualidad a través de una literatura que conecta conocimientos, pensamientos y sentimientos, una literatura que nos conmueve y por eso nos mueve a formar parte activa y consciente de nuestro presente.

Entre esos nombres reactualizados: Amalvígia-Nostra Senyora de Bellvitja-Amatxus hay una confluencia, los tres evocan mujeres, madres, niñas y niños. Haciéndonos eco de esos nombres, a través del duro trabajo en la Marina, hemos querido destacar el trabajo de ellas, lo hacemos porque hay poca constancia de lo que, por otra parte, ha sido y es fundamental, es una actitud compensatoria que desearíamos no fuera precisa.

Más profundamente aún, por debajo de todo y ligado estrechamente al trabajo de las mujeres y al cuidado de la vida, está el agua.

El agua que una mujer, con sus recursos, intentó canalizar; el agua que trajo hasta aquí a hombres de la mar; el agua fuente de vida, de trabajo y de enfermedad; el agua que, bien canalizada, fecunda.

El agua corriente del que, hasta hace muy pocos años, no pudimos disponer en las casas y que, al hacerlo cambió la vida de muchas mujeres. El agua que solía recogerse del pozo o de las fuentes y se ofrecía al viajero y/o visitante. El agua del río en el que se pescaba, aquel que crecía anegando todo a su paso, el que actualmente vuelve a dar vida a aves y a peces. El agua que curaba, el agua de los canales de riego, el de las aguas de deshecho.

El agua de los lavaderos colectivos alrededor de los cuales, las mujeres se reunían, cantaban y se contaban, limpiaban, reían y suspiraban, se socializaban transmitiendo una literatura oral, que sólo unos pocos recogieron pero que, de alguna extraña manera, nos ha llegado hasta aquí.

Recuperar y hacer memoria es hacer las paces con uno mismo y con las voces de los que nos precedieron. Las voces que evocan los escritos que muchos se han empeñado en hacernos llegar. Algunas me vienen en sueños, me despierto con ellas, me obligan a escribir. Otras las siento en silencio, cuando me sumerjo en el agua y regreso al

152) AMAVÍLGIA. DONA VALENTA QUE LLUITA

Safareig col·lectiu a l'Hospitalet. Foto: M.ª A. G^a-C.

seno materno, ahí las comprendo. Las más claras y precisas, las que acaban de dar el sentido, me llegan cuando emergo y escucho a la Mercè Audi explicándome historias que, sin conocerlas, me resultan tan próximas y familiares y con las que, al final...sempre acabem rient.

AGRAIMENTS

- A en Genís Pascual del Cel'H, per les seves relectures i correccions.
- A Mauricio Martínez Espada per les seves humanes, històriques i artístiques fotos i a la seva família per permetre'ns compartir-les.
- A tots els que comparteixen les seves vivències, els seus records i coneixements per tal d'ajudar a la millor comprensió de la realitat.
- I a totes les persones que, generosament i amb il·lusió treballen per recollir la història de la nostra ciutat donant-la a conèixer.

A les nostres amigues i mares,
a Angelines, a Toñi
a Roser, a Maribel...
Amalvígies com tantes,
com totes.

M.ª A. G^a-C. L'Hospitalet, gener de 2018

BIBLIOGRAFIA

- ALARCÓN, M. I. i GARCÍA-CARPINTERO, M.ª A. (2015) *Els follets de la Marina* (cuento).
- BESTRATEN, DOMÍNGUEZ I HORMIAS (2015). *Bellvitge 50*. Univ. sense fronteres.
- BOTEY, J. (2009) .“Les parròquies de l’Hospitalet a partir dels anys 60”. *Quaderns d’estudi* n. 21 CEL’H.
- CARALPS, P. R. (1980). *Cinco años de experiencias jurídico-urbanísticas al frente del negociado de urbanismo y obras públicas del Ayuntamiento de l’Hospitalet de Llobregat*. (Informe mecanografiat).
- CASAS, J. (1980). *Pols de terrat*. Grup 62 (premi Víctor Català, 1979). El primer conte: “Un cinturó de joncs” parla de l’ermita.
- CASAS, J. (1986). *L’Hospitalet, un passeig per la historia*. Ajuntament de l’Hospitalet.
- CASTILLO, I, (2014). “El Canal de la Infanta: quan la importància històrica esdevé una amnèsia èpica”. *Quaderns d’estudi* n. 27 Cel’H.
- CODINA, J. (1987). *Els Pagesos de Provençana (984-1807)*, Vol. I, II i III. L’H de Llobregat. Publicacions de la Abadia de Montserrat.
- CODINA, J. (1994) (2^a ed. ampliada). *Inundacions al Delta del Llobregat*. R. Dalmau ed.
- DDAA (1997). *Història de l’Hospitalet. Una síntesi del passat com a eina de futur*. Cel’H
- DDAA (2011). *Barraquisme, la ciutat (im)possible. Els barris de Can Valero, el Carmel y la Perona a la Barcelona del S. XX*. Centre de Promoció de la cultura Popular i Tradicional catalana.
- DDAA (2013). *Dones de l’Hospitalet, agents de canvi social*. CEL’H. Col. Josefina Gómez Olivares, n. 4
- DDAA (2016). “Actes de les Jornades d’Història de l’Hospitalet de 16 i 17 d’octubre de 2015”. *Quaderns d’estudi*, n. 30. CEL’H. Conté diversos articles del barri: “Grups Juvenils de Bellvitge. Vivac” (M.ª A. G^a-C.). “Homenaje a Pura Fernández y a las mujeres de Bellvitge” (Nelly Peydró) i altres.
- DOMÍNGUEZ, M. (1991) “Taller barri de Bellvitge”. *Quaderns d’estudi*, n. 10. CEL’H.
- DOMÍNGUEZ, M. (2014) “El patrimoni de l’Hospitalet: una història i algunes propostes.” CEL’H. *Quaderns d’estudi* n. 27
- FERNÁNDEZ JURADO, R. *Poesies*. Homenatge del Grup Sardanista “Tot Bellvitge”.
- Diàlegs a Barcelona*, conversa entre R. Fernández Jurado i J. Morera.

- Transcrita per Xavier Febrés (1984). Ed. Laia.
- FERNÁNDEZ JURADO, R. (1987). *Memòries d'un militant obrer (1930-1942)*. Hacer.
- FERRET I PUJOL, J. (1987). "Les primeres perforacions artesianes a la Marina de l'Hospitalet". *Quaderns d'estudi* n. 1 CEL'H
- FONTANALS, Anna M^a (1994). *Perfils històrics de l'Hospitalet. Poesies*. Aj. l'H.
- LÓPEZ I MULLOR, A. (1988). "Excavacions a l'ermita de la Mare de Déu de Bellvitge". A: *Identitats. Revista del museu d'Història de l'Hospitalet*, nº 1.
- MADURELL, J. M. (1977). *Fulls Històrics de l'Hospitalet de Llobregat. Notes documentals d'arxiu*. Pròleg de J. Codina. Museu d'H^a de la ciutat. Ajuntament de l'H. (Premi d'assaig d'investigació històrica "Ciutat de l'H.", 1972).
- MARCÉ I SANABRA, Fr. (1979). *25 imatges de la historia de l'Hospitalet*. Museu d'Història de la Ciutat.
- MARCÉ I SANABRA, Fr. (1980). *Una mirada a la Marina d'ahir. Les Nostres masies*. Museu d'Història de la Ciutat.
- MARCÉ I PIERA, M. (2003). *Cop d'ull al passat de l'Hospitalet*. Ateneu de Cultura Popular.
- MARTÍ, C. i CERVERA, J. M. (2001). *Santa Maria del Gornal 25 anys*. Ed. Mediterrània, col. Temes d'ara mateix. (L'ordre dels cognoms és el del llibre, ja que cadascú d'ells tracta d'una etapa de la parròquia. A la primera part s'explica aspectes del barri de la Bomba)
- MASCARELL I LLOSA, M. (2003). *L'Abans. L'Hospitalet de Llobregat*. Recull gràfic. 1890-1965. El Papiol: Efadós.
- OJEDA MARTÍNEZ, Míriam (2008). *El paper de les dones en el moviment associatiu de la ciutat. (1960-1979) Una aproximació des de la història oral*.
- PAGÈS I PARETAS, Montserrat (1992). *Art Romànic i Feudalisme al Baix Llobregat*. Centre d'Estudis Comarcals del Baix Llobregat.
- PIERA GONZÁLEZ, Marta (2011). "Les masies de l'Hospitalet". *Quaderns d'estudi* n 27. CEL'H
- POBLET, M. (2001). *L'Hospitalet i la seva història*. Museu d'història de la ciutat.
- REVENTÓS, J. (1987). *R. Fernández Jurado o la epopeya de la inmigración*. Ed. 62.
- ROLDÁN, E. (coordinador) (2016). *Aprenentatge servei a l'Hospitalet: ens fa créixer*. CEL'H. Col. Josefina Gómez Olivares, n. 5.

SANTACANA, C. (2001). "Qui ha manat a l'hospitalet? Poder i estructura social en una ciutat sense burgesia". A *Quaderns d'estudi* n. 17 Cel' H SEGURA, Isabel (1998). *Dones de l'Hospitalet. Itineraris històrics*. Aj. L'H.

SOLER, J. (2001). *Petita historia de l'Hospitalet*, il·lustrada per Pilarín Bayés. Ed. Mediterrània,

VALCÁRCEL, A. (2012). *La ermita de Bellvitge, ayer y hoy, del siglo XI al XXI*.

VILA, J. A. (2016). *Capdevila i nosaltres. L'Hospitalet: crònica política d'aquells anys decisius. (1964-1979)* CEL'H. Col. Recerques.

VIVES I SABATÉ, R. (1972). *L'ermita de Bellvitge i els seus goigs*. Aj. L'H.

(Altres llibres sobre lingüística, dones, educació, filosofia i filòsofes que no cito per no fer massa extensa aquesta bibliografia)

● **Altres fonts:**

ALARCÓN, M. I. Bloc didàctic Bellvitge <http://blocs.xtec.cat/bellvitge-didactic/>

Amics d'Alpha 63. (2016). Representació a Bellvitge del 16 d'abril: "Candel, l'altre català", sota la direcció de Joan Soto.

Assemblea No més blocs a l'H. <https://nomesblocs.wordpress.com/AVV> i GARCÍA-CARPINTERO, M.ª A. Documents aportats pel CEL'H i/o d'el·laboració pròpia a: <http://bellvitge2015.blogspot.com.es/>

BAGÁN, Luis V. "L'Hospitalet de Llobregat. Imatges retrospectives de la ciutat". <https://lhospitaletdellobregat.wordpress.com/>

Bellvitge 50. (2015) Entrevistes a: "Històries de vida en Bellvitge". YouTube

Biblioteca Bellvitge: Memòria de "Trabajo de Bellvitge 50 y blogs entregados a la Biblioteca Bellvitge". http://www.bibliotequeslh.cat/1047192_2.aspx?id=2

Documentació i arxius de la parròquia Mare de Déu de Bellvitge.

DOMÍNGUEZ, M. Blog d'història de l'Hospitalet: <http://localmundial.blogspot.com.es>

IES Bellvitge: (2015) "Bellvitge, el valor de un barrio.", documental realitzat per alumnes de 3r d'ESO de l'Institut Bellvitge amb l'acompanyament de Daniel Lacasa (cineasta) i Dolors Busquets (professora). <http://vimeo.com/97307410>

laFundició Centre d'Interpretació de la ciutat des de la Barraca

(CiCdB) Tres revistes editades: una de juny 2016 i dos de juliol 2017
laFundició espai físic: Bellvitge rol en vivo <http://lafundicio.net/bellvitgerolenvivo/>

LÓPEZ, A. i DE LA PINTA, J.L. (1985) "L'ermita de Bellvitge i les troballes arqueològiques a l'Hospitalet". Revista *Xipreret*, n. 61. Ateneu de Cultura de l'H.

GARCÍA-CARPINTERO, M.ª A. Bellvitge i la literatura. Llenguatge literari a les perifèries? <http://bellvitgeeduca.blogspot.com.es/2016/07/bellvitge-i-la-literatura-llenguatge.html>

GARCÍA-CARPINTERO, M.ª A. Documents d'el·laboració pròpia sobre el barri i/o sobre aspectes educatius. <http://bellvitgeeduca.blogspot.com/>

Quaderns d'estudi CEL'H i altres documents que es poden trobar en línia a Babel'H o en paper a les biblioteques de l'H.

- Les fotos o històries que no tenen especificada l'autoria o procedència són tretes, en bona part, del CEL'H i de la pàgina d'en L. V. Bagán: "L'Hospitalet de Llobregat. Imatges retrospectives de la ciutat", algunes entrades d'aquest blog contenen aportacions de llibres i reculls com "l'Abans", de particulars i/o d'altres blogs, especialment del Prat de Llobregat... Sentim si ens hem descuidat de citar-ne alguna, com hem dit al començament el que ens mou és acostar el coneixement del nostre entorn per tal que augmenti la implicació en la seva conservació i millora.

